

Takács Gábor

Jövőváltás

Gáspár András sci-fije és a *Kiálts farkast*

1990-ben szinte izzott a levegő a változásoktól. Megtartották az első szabad országgyűlési választásokat, megkezdődött a szovjet csapatok kivonása és a német újraegyesítés. Gorbacsov lett a Szovjetunió elnöke és Göncz Árpád a Magyar Köztársaságé. Fellőtték a Hubble űrteleszkópot, amivel elérhető közelségbe került a távoli világűr. A kultúrában pedig mi sem jelezhetette volna jobban a változást, mint hogy megjelenhetett magyarul a *Gépnarancs*, és elkészült a „magyar Blade Runner”, a *Meteo*.

A változás alól a hazai sci-fi sem lehetett kivétel. A korábban a Móra kiadóval, a *Galaktika* magazinnal és Kuczka Péter nevével fémjelzett tudományos-fantasztikus könyvkiadás mellett egyre több helyről bukkantak fel kihívók, köszönhetően a kiadóalapítást megkönnyítő rendelkezéseknek. Ekkor indult például a debreceni Phoenix Könyvkiadó sci-fi és fantasy sorozata, és olyan, a központilag ellenőrzött hazai fantasztikus könyvkiadás keretei között nehezen elképzelhető művek jelentek meg, mint Stephen Donaldson kegyetlen fantasyje, *A Kárhozat Urának átka*, vagy akár *A Mars hercegnője* Edgar Rice Burroughstól. A Móra pedig, pozíciója megőrzése érdekében, elindította A sci-fi mesterei könyvsorozatát Isaac Asimovval, Alfred Besterral és Arthur C. Clarke-kal. A könyvkiadói átalakulásnak köszönhetően az amatőr sci-fi mozgalom is egyre nagyobb szeletet kívánt kiszakítani a magyar piacból. Akik eddig úgy érezték, el vannak zárva a megjelenéstől a „Kuczka-rezsim” miatt, azoknak lassan egyre több lehetőségük lett a megjelenésre.¹

Ekkor, 1990-ben jelent meg Gáspár András első sci-fi regénye, a *Kiálts farkast*, ami ötleteivel és stílusával alapjaiban határozta meg az ezt követő magyar sci-fit. Hatása talán nem annyira látványos, mint az ugyancsak ebben az évben kiadott *A halál havábabannak*, ami a M.A.G.U.S. néven ismert fantasyvilág megalapozója volt.² Ennek ellenére sok, a kilencvenes években szocializálódott sci-fi olvasó tekint rá meghatározó élményeként, elemei és látványos szakítása a Kuczka-éra SF-jével pedig több, öt követő magyar szerző munkáinak volt ihletője. Egyedi jövőképevel, amiben keverednek a futurisztikus ötletek és az ismerős, már-már rejtői elemek, összekapcsolva a történet nyíltan vállalt B-filmes örökségével, szórakoztató elegyet alkot. Mindemellett pedig a rendszerváltásban végbement társadalmi és szemléletbeli változásokra való reflexiók izgalmas olvasati lehetőségeket

1 Erről a helyzetről remek összefoglalót nyújt Erdei Pálma 2003-as disszertációja, az *Ész-játék vagy csodavárás? A Science Fiction jelenség szociológiája*.

2 Szintén 1990-es Gáspár fantasyregénye, az *Ezüst félhold blues*, ami bár meghatározó a hazai alternatív történelmi művek között, átütő hatást túlzás lenne tulajdonítani neki.

kínálnak a regénynek. A folytatásban kísérletet teszek rá, hogy három évtized távlatából bemutassam ezeket a komponenseket, közelebb hozva ezt a magyar sci-fi klasszikust a 2020-as évek olvasóihoz.

„Odaát... abban a másik Valóságban is... formálni próbáltál?”³

A *Kiálts farkast* megjelenésekor Gáspár András neve már ismerős volt a hazai olvasók körében. A *Galaktikában* korábban is jelentek meg novellái, sőt, magának a magazinnak a működésében is részt vett (egyik munkája éppen a beérkező kéziratok szerzőivel való kommunikáció volt⁴). „[T]ermészetesnek tűnt hát, hogy regényszinopszisaimmal is a Mestert, közelebből a Galaktikává átkelesztelt Kozmosz sorozatot támadjam be”, idézi fel a regény keletkezéstörténetét Gáspár a *Kiálts farkast* harmadik kiadásának előszavában. „Kár volt annyit vesződnöm velük: Kuczka a leadást követő percekben, kommentár nélkül dobta vissza mindkettőt.”⁵ Mindez a nyolcvanas évek közepén történt. Ezt követően még több átírás várt a regényre, mire elnyerte végső formáját. A szerző elsődleges ihletőjének Papp Máriót⁶ jelöli meg, aki „arra próbált rávenni, hogy az igazi rejtelmek nem a világűrben, hanem a macskaszaros körúti kapualjakban keresendők.”⁷

Ennek az útnak a követése során írta meg Gáspár 1987-ben a *Teremtünk, Teremtőnk* című novelláját, ami a World SF 1988-as budapesti Kongresszusának tiszteletére kiadott antológiában jelent meg.⁸ Ez a novella tekinthető lényegében a végleges regény prototípusának, több karakter, jelenet, sőt szó szerinti bekezdések jelennek meg itt, amiket később átemelt a *Kiálts farkast*ba. A múlt manipulálása, amire a rövid írás története épül, végül kikerült a képből (hogy aztán részben visszatérjen a *Két életem egy halálomban*), és a főszereplő, Fellegh is mellékszereplővé avanszált, a korábban említett „körúti kapualjak” már itt megjelennek. Az író saját bevallása szerint már ekkor is igyekezett valami mást nyújtani az olvasóinak, mint a *Galaktikából* ismerős magyar szerzők. Írásmódja „antitézise [...] a rendszerváltás kori magyar SF posztprosztó vonulatának, melyet (számomra) Dévényi Tibor és D. Németh István neve fémjelzett.”⁹ Ez ebben a novellájában ugyanúgy megfigyelhető, mint például az *Egy üzletem, egy halálom* (1988) című, a *Galaktika* 96. számában megjelent történetében. Utóbbi szintén fontos állomás az első regény felé vezető úton. Amellett, hogy innen is több dolgot átmentett, a főszereplő, Vogel Zsigmond itt jelenik meg először, bár még

3 GÁSPÁR András, *Teremtünk, Teremtőnk = Vámpírok és csillagok*, szerk. CSERNAI Zoltán, Bp., World SF Magyar Tagozata, 1988, 90.

4 <https://www.fantasycentrum.hu/old/MAGUS/chapman-interju-sfportal.pdf>

5 GÁSPÁR András, *Kiálts farkast*, Bp., Delta Vision, 2010, 8. A továbbiakban minden, a regényből származó idézet ebből a kiadásból való, kivéve a külön jelzett helyeken.

6 Itt feltehetően Papp Mária újságíróra gondol.

7 GÁSPÁR, *Kiálts farkast*, i. m., 9.

8 Gáspár a novelláról szóló visszaemlékezésében (*Uo.*, 323.) tévesen összekeveri az eseményt az évente tartott legnagyobb sci-fi/fantasy találkozóval, a WorldConnal, amit abban az évben New Orleansban rendeztek meg.

9 Dévényi (eredetileg Deutsch) Tibor (1927–2003) biokémikus és Dénémeth (írói nevén D. Németh) István (1952–2000) költő, prózaíró. Sci-fi novelláikat és regényeiket szatirikus, humoros hangnem jellemezte. GÁSPÁR, *Kiálts farkast*, i. m., 8–9.

messze nem az a figura, akivel 1990-ben találkozhattak az olvasók: a kiégett vállalati szamuráj alakja (társával, a férfi/nő hibrid Páll/Mihalikkal együtt) a könyv folytatásában bukkan fel.¹⁰

Ilyen előzmények mellett alakult a *Kiálts farkast* története. A harmadik kiadás előszavát olvasva bepillantást nyerhetünk egy végül elvetett változatba: elsöre *A testrablók inváziója* juthat eszünkbe a pesti utcákon világalomra törő alakváltókról, akikre Rick Deckardként vadászik a történet főhőse, miközben „a Keleti Blokk betonból és vörös márványból összerótt politikai mauzóleuma a 21. század végén is áll, csak berendezését cserélték komfortosabbra az idők folyamán.”¹¹ Ám a megjelenés elhúzódott (hogy ennek Kuczka újabb elutasítása vagy más volt-e az oka, nem tisztázott), ahogy Gáspár fogalmaz, az ő nagy szerencséjére; így ugyanis a rendszerváltáshoz tudta igazítani a regény világát, átdolgozta a történetet, ami aztán 1990-ben meg is jelent a Kolibri Könyvkiadónál. A korszak ikonikus grafikusai, Boros Zoltán és Szikszai Gábor készítette borítón a Lánchíd előtt két repülő autó vág át, felettük pedig egy bőrkabátos férfi fegyvert szorongat. A ponyvás borító a maga olvasócsalogató külsejével tökéletesen elütött a Galaktika-kör visszafogottabb megjelenéseitől, akciót és küzdelmet ígérve, egy ismerős és mégis izgalmasan futurisztikus helyszínen – a szerző pedig mindezt szállította, noha főhőse, akire általában csak úgy hivatkozik, hogy „a kefehajú”, nem igazán passzol a borító dús hajú figurájához.

„Akadtak, akik elámultak, mások leverten állapították meg, hogy többé nem képesek elámulni semmin.”¹²

A 21. század végén játszódó könyv bővelkedik az egyedi science fiction ötletekben. Világának és történetének középpontjában is egy ilyen elem, az úgynevezett plazma áll. Ez a különös entitás „annak a környezetszennyezési láznak köszönheti létét, mely a 20. század derekától kezdve söpört végig a földtekén”. A szervetlen vegyi hulladékból a „változatos eredetű, folyvást erősödő háttér-sugárzásnak” köszönhetően „fehérjeláncokban gazdag protoplazmává vált”.¹³ A szerte a bolygón, bérházak és raktárak mélyén kialakult nyugodt plazmatelepekről hamarosan kiderült, hogy anyaguk „gondolati úton” formázható, és a különféle molekuláktól kezdve a bonyolult növényekig és állatokig bármi létrehozható belőlük. A 21. század végére külön iparág épült a plazma „kinyerésére” és a belőle formázott áruk értékesítésére. Míg a *Teremtünk, Teremtők*ben már felbukkanó plazmából főleg gyógyszereket, ételt és drogokat formáztak, addig a könyvben az úgynevezett plazmaszobrászok már szinte bármit létrehozhatnak. „Úgy hírlík, egy brémai fickó elefántot, egy San Angeles-i pali ámbráscetet készített. Egy japán csapat tavaly óta *Proconsul africanus*on ügyködik, maholnap megalkotják az első plazmaembert.”¹⁴ Velük szemben a Szent Tenyészet Testvérisége nevű vallási mozgalom azonban valamiféle transzcendens lényt, a „Mindenható modern megtestesülését” látja

10 *A Két életem, egy halálom* másik „előtanulmánya” a *Merek masinái* című novella (= Damien FORRESTAL [GÁSPÁR András], *Ninive*, Bp., Totem, 1999).

11 GÁSPÁR, *Kiálts farkast*, i. m., 9.

12 *Uo.*, 41.

13 *Uo.*

14 *Uo.*, 49.

a plazmában, amelyet védelmezni igyekeznek, hiszen hite szerint a plazma is oltalmazza a híveit. Bár maga a plazma (amikor telefonon megnyilatkozik a főszereplőnek) nem biztos istenségében, abban bizonyos, hogy „állomás csak az evolúció folyamatában”, amelynek végeredménye egy olyan létforma, ami képes a tér és az idő manipulálására.¹⁵

A plazma mellett a másik izgalmas sci-fi elem a regényben az új emberi alfajok, úgynevezett gestaltok létrejötte. Ezeknek Gáspár egy egész függelékot szentel: „gestaltok alatt azok az életképes mutációk értendők, melyek direkt beavatkozás (génsebészet), illetve indirekt tényezők (pollúció, háttérsugárzás) eredményeképp jelentek meg a 21. század Földjén”.¹⁶ A regény cselekménye során megismerjük például a kétéltűeket, az angórákat vagy a temetőbogarakat, akiket a távol-keleti bűnszervezetek bérgyilkosként alkalmaznak. Még térkép mellékletet is találunk, ami az előfordulásukat jelöli – sajnos ez a melléklet csak az első, 1990-es kiadásban szerepel.

A gestaltok és a plazma mellett pedig ott vannak az idegenek, a kalmárok, akik ugyancsak fontos szerepet játszanak a könyv eseményeiben. Ezek a földi polipokra emlékeztető lények egy hatalmas, csillagrendszerek ezreit átfogó birodalmat irányítanak, óriási kereskedőhajókkal kapcsolják össze a különböző világokat, úgynevezett városgépeikkel pedig leigázzák az ellenük lázadó fajokat. A kalmárok hatalmának egyik kulcsa a plazma – a kalmárok más világok plazmáját értelem nélküli anyaggá „degradálják” és gond nélkül felhasználható szerves erőforrássá teszik. Az ilyen leigázott plazmából formálják az epigonokat, amelyeket folyamatosan változó külsejű, az ellenség megfélemlítésére alkalmas katonákként vetnek be a harcokban. A kalmárok a földi plazma megszerzéséért robbantották ki a háborút az emberekkel, aminek során lakhatatlanná tették a Naprendszer szomszédságában lévő bolygókat.¹⁷ A regény főszereplőjének visszaemlékezéseiből bepillantást nyerhetünk a harcok menetébe, ami egyszerre idézi meg az amerikai katonai sci-fik hangulatát (például Joe Haldeman *Örök háborúját* [The Forever War]) és a második világháborús filmeket, vagy akár *A bolygó neve: Halál* (Aliens) képsorait.

„Humphrey Bogatra hasonlít, tud róla?”¹⁸

2091 karácsonyán ebből a háborúból tér haza a megfáradt veterán, Vogel Zsigmond Budapestre. A leszerelt katona amnéziában szenved és látomások gyötrik, amik valami sötét titkot sejtetnek a múltjában. Vogel korábban „plazmában utazott”, ám ellenfele, Pauker, az Agnus Dei cégbirodalom örököse, elhappolta előle a vele dolgozó plazmaszobrászt, Buránt. A hazatérés után pedig nyilvánvalóvá válik, hogy „a kefehajú” amnéziájáért is Pauker a felelős, aki titokban lepaktált a kalmárokkal. Így kettejük Érvényesülési Párba élethalál harccá válik, ahol Vogel reménybeli menyasszonya, Ágnes, Burán, maga a plazma és az egész Föld sorsa lesz a tét.

A *Kiálts farkast* története a klasszikus hollywoodi „párbajfilmeket” követi: a főhős összeütközése régi ellenlábásával globális jelentőségűvé válik, segítők és ellenségek tűnnek fel, maga a nagybetűs

15 *Uo.*, 141–142.

16 *Uo.*, 281.

17 *Uo.*, 142.

18 *Uo.*, 273.

Dobáljuk meg a kortárs zenét!

Nő is veszélybe kerül, míg végül a protagonista egy végső összecsapásban felülkerekedik a gonoszokon. Ördögi tervek, bérgyilkosok, „megkötött kezű” rendőrök, az ellenfél nagymonológja, sőt, még deus ex machina is felbukkan a regény lapjain, ahogy eljutunk a happy endhez, ahol mindenki elnyeri méltó jutalmát vagy büntetését.

Gáspár András vonzalma a hollywoodi akció- és kalandfilmekhez nyilvánvaló lehetett azok előtt, akik már a *Galaktikában* olvasták a novelláit. *Öt tekerics nosztalgia*¹⁹ című írása ebből a szempontból irányadó lehet: főszereplője egy újabb és újabb kalandba keveredő akcióhős, aki más és más nőket szerez meg, vonzza a bajt, és minden győzelme után továbbáll új kihívásokat keresve. Ilyen hőstípus Vogel Zsigmond is, a hadviselt, bajtársaiért és az igazságért kiálló férfi, aki, ha kell, fegyverrel és puszta kézzel száll szembe ellenfeleivel, és egy ponton még fekete nindzsa öltözetet is húz. Maga a plazma is azt a feladatot bízta rá, hogy „az ökle legyen”.²⁰ A regény elején a szöveg többször összekapcsolja Vogel alakját egy-egy harcossal (világháborús katonákkal, hajóskapitányokkal) vagy valamilyen film/könyvszereplővel: a férfi hol Mel Gibsonnal azonosul a tévében,²¹ hol

19 GÁSPÁR András, *Öt tekerics nosztalgia*, Galaktika 104, 1989/5, 39–46. Később *Száraz évszak* címen is megjelent a szerző *Ninive* című kötetében.

20 GÁSPÁR, *Kiálts farkast*, i. m., 145.

21 *Uo.*, 59–60.

gondolataiban lesz az ellenség ellen harcoló tengerész.²² Megtudjuk, hogy kedvenc olvasmányainak szereplői is régivágású figurák („Spartacus, Sólyomszem, Huck Finn és James Bond”²³). Ahogy Gáspár fogalmaz: „A VHS aranykorának nagy dózisban adagolt akciófilmjei utóbb legyőzték ösztönös berzenkedésemet, és segítettek túllépni az aranykori SF »mérnök« karakterén.”²⁴ Az olyan filmek hangulata, mint a *Terminátor*, a *Menekülés New Yorkból*, a *Kommandó* vagy más, a „VHS korszakra” jellemző alkotásoké egyértelműen inspirálólag hatottak a szerzőre, Vogel pedig ezeknek a szűkszavú, egyszerű, de talpraesett és bosszúálló hősöknek a sorát gyarapítja. Persze „Madár”, ahogy néha nevezik, sokkal inkább a *Die Hard*-filmek John McClane-jével rokonítható, mint Stallone vagy Schwarzenegger izomkolosszusaival: egy hétköznapi fickó („külkereskedőnek készültem, nem emlékszik?”²⁵), nem szuperkatona vagy különlegesen kiképzett titkos ügynök. A háborúba is szorult gazdasági helyzete miatt vonult be, nem nemes érzelmektől vagy patriotizmustól hajtva.

De a filmes párhuzamok nem állnak meg a főszereplőnél. Vogel segítői és ellenfelei is mintha egy-egy hollywoodi produkcióból léptek volna elő. Fellegh, a Fogyasztói Titkosszolgálat ügynöke „egy második James Bond”,²⁶ aki otthonában a kémszakma minden eszközét felhalmozta. Őt a szöveg Robert Redford-hoz hasonlítja,²⁷ míg Gavodát, a Vogelt információval segítő rendőrt Humphrey Bogarthoz.²⁸ A főhősre támadó temetőbogarak japánul beszélnek, mint a filmek egzotikus bérgyilkosai.²⁹ A kalmárokkal vívott háború epigonjai, miközben telepatikusan kifürkészik ellenfelük félelmeit, náci katonákká alakulnak.³⁰ A szöveg emellett más utalásokat is tartalmaz a nyugati (főleg amerikai) popkultúrára, a Ceres kisbolygót például a *The Animals* klasszikus zeneszáma után a *Felkelő Nap Házának* nevezték el.³¹

„Kedvesem, mindannyian egy-egy Albertfalva kitérőn végezzük.”³²

A nagyszabású sci-fi ötletek (plazma, idegenekkel vívott úrháború) és a B-filmes hatások mellett a *Kiálts farkast* harmadik összetevője az a jövőkép, amit Gáspár Budapestnek és a Kárpát-medencének elképzelt, és ami ezer szállal kötődik a rendszerváltáskori Magyarország valóságához.

22 *Uo.*, 22–23.

23 *Uo.*, 55.

24 *Uo.*, 323. Vogelnek a nőkhöz való viszonya is – kis eufemizmussal élve – igazodik ehhez a képhez; Gáspár nem érezte túl fontosnak főszereplője barátnőjének árnyalását. Megmentendő szépség, akit így jellemzett a történet elején: „fejtartása egy afgán agaré, csillogó barna szeme egy airedale terrieré, haja akár egy hathetes pulikölyök bundája.” (*Uo.*, 24.)

25 *Uo.*, 71.

26 *Uo.*, 72.

27 *Uo.*, 103.

28 *Uo.*, 273.

29 *Uo.*, 69.

30 *Uo.*, 214–215.

31 *Uo.*, 29.

32 *Uo.*, 39.

A magyar sci-fi írók és olvasók között gyakori vélekedés, hogy ha egy jövőben játszódó történetben feltűnik egy Kovács Béla, akkor az csak vicces sztori lehet. A nyolcvanas évekre a magyar jövőt a *Mézga család*, valamint Dévényi Tibor és társai humoros novellái jelölték ki. A legsikeresebb írók, Nemerétől Zsoldos Péterig, nem igazán szerepeltettek magyarokat a történeteikben. Éppen ezért volt feltűnő, ahogyan Gáspár András a hazai helyszínhez viszonyult: egy percig sem kételkedik az olvasó, hogy a pesti bérházak alagsorában intelligens biomassza lüktet, a Margit-sziget „Manhattan kicsinyített másává”³³ vált, a Duna-parton kétéltű mutánsok vertek tanyát, hazánk fiai pedig fegyvert ragadva harcolnak fényévekre a Földtől más nemzetek katonáival. A magyar helyszín „egzotikusságát” jól használja a szöveg, nem emeli ki a jellegzetességeket, hanem természetesen, magától értetődően kezeli. A behavazott Vérmezőn felbukkanó temetőbogár-bérgyilkosok ugyanúgy belesimulnak ebbe a világba, mint a budai hegyek fölött repülő autók. Az ismerős helyszíneket azonban nemcsak különleges lények és sci-fi járművek töltik ki, hanem a „pesti flaszter” ismerős, kicsit „futurisztikusra fazonírozott” figurái. A kommunizmusból a globalizációba való átmenettel együtt felbukkanó krisnások helyét itt a Szent Tenyészet térítőpókokat a levegőbe szóró, borotvált fejű szerzetesei veszik át, a repülő autók pedig a VW „bogarak” és Hanomagok 21. századi utódai. 2091-ben még mindig jár a 6-os (az első kiadásban még 4-es) villamos, ahogy üzemel a Continental szálloda is. Pauker kamerádnak nevezi Vogelt, az eredeti kiadásban pedig a Mars vörösét a Nagy Októberhez hasonlítják,³⁴ utalva az 1917-es oroszországi forradalomra.

Gáspár regénye azonban nemcsak a kommunizmus világára hivatkozik, hanem továbbgondolja a rendszerváltás eseményeit, azt a sok változást, amit a szabad piac, a kapitalizmus megjelenése hozott Magyarországra életébe. Ilyen invenció például a Fogyasztói Titkosszolgálat, ami az emberek életét megkönnyítő szervezet: ügynökeik tippekkel, trükkökkel segítenek megbízóikon, félig személyi titkárok, félig „megoldóemberek”. Randevút szerveznek, asztalt foglalnak a város legmenőbb éttermében, remek helyre szereznek jegyet a színházba, de emlékeztetnek az évfordulókra, sőt, segítségükkel még a jövőbeli lottón is nyerhetünk. Mintha a kapitalizmus elharapódzásával, az állampolgárok közt kialakuló versennyel és az egyre nagyobb reklámzaj okozta káosszal (a jövő Budapestjének egét reklámlegyek töltik meg, akiket csak a térítőpókok tudnak elriasztani) az átlagember már nem tudna egyedül megbirkózni. Azonban Vogel ügynöke, Fellegh valószínű még így sem egy szokványos Fogyasztói alkalmazott: tekintélyes fegyverarzenállal és kémekhez illő információkkal rendelkezik, például ismer „védett lakásokat”, ahol veszély esetén meghúzhatja magát a megbízója.

A kefehajúnak pedig elkél a segítség, és nem csak ahhoz, hogy ne felejtse el virágot venni a barátnőjének. A 21. században az úgynevezett Érvényesülési Párbaj keretében ugyanis mindenkinek van egy személyes ellenfele.³⁵ Kettejük szabályozott viadala a Pályaösszevető nevű központi intézet számításai alapján évről évre egyik vagy másik felet hozza ki győztesen. Ugyanakkor nem mindenki veszi komolyan ezt a rendszert, Fellegh és ellenfele, az „igazlító” rendőr, Gavoda például baráti viszonyt ápolnak, Zsigmond barátnője pedig egyszerűen nem foglalkozik vetélytársnőjével.

33 *Uo.*, 161.

34 Az 1990-es kiadásban 11. o., a későbbi kiadásokban a hasonlatban ez a kínai zászló vörösére változott, ld. a 2010-es kiadást, 26. o.

35 Hogy ez Magyarországon kívül is így van-e, nem tudni, a regény nem sok információval szolgál a jövő politikai felosztásáról.

Nem sokat tudunk meg a könyvből az Érvényesülési Párba j működéséről, bár Vogel mindig magával hordja a vaskos szabálykönyvet, aminek természetesen fontos szerep jut a történetben (nem a szabályoknak, hanem magának a könyvnek). Gavoda elbeszéléséből feltételezhető, hogy az ellenfeleket általában hasonló társadalmi és gazdasági státuszú emberekből választják ki, ugyanis az, hogy az átlagember Vogelnek olyan gazdag és befolyásos ellenfele legyen, mint Pauker, nem szokványos.

Maga, katona – pillantott a kefehajúra – megfelelő, minden gond nélkül legyőzhető ellenfélnek ígérkezett az Érvényesülési Párba jban; a Szívek Kapitánya [Pauker apja] bizonyára személyesen választotta. Hogy hogy sikerült elintéznie, nem tudom. A Pályaösszevető talán úgy érezte, adósa a családnak, de elképzelhető vesztegetés, sőt, egyszerű véletlen is.³⁶

Hogy pontosan mi a célja ennek a rendszernek, nem egyértelmű, noha már a 2000-es évek elején is létezett.

Ezeknek az ötleteknek az ihlető forrását az átalakuló gazdasági, társadalmi rendszer sajátosságai adhatták. A „magánzók” számának növekedése, az egyéni vállalkozói rendszer, a magánvállalati forma kibővülése, a „fusizók” elszaporodása könnyen kelthette azt az érzést, hogy a mindennapok valamiféle versennyé váltak. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján Magyarországon megjelenő kapitalista versenyszellem újnak és különösnek hathatott az államilag szabályozott szocialista tervgazdálkodás és a (valóságban sosem megvalósuló) teljes foglalkoztatottság nyújtotta stabilitás után. Úgy is fogalmazhatunk, a vállalkozói réteg megjelenése legalább annyira sci-fibe illőnek tűnhetett, mint a *Kiálts farkast* új emberi mutációinak feltűnése. A regény csak Új Gründolási Korszaknak nevezi a rendszerváltást követő időszakot, amikor vállalkozók emelkedtek fel vagy tűntek el a piaci élethalálharcok közepette – a Pauker família is ekkor lett nagygyá, történetüket³⁷ olvasva felrémlik a mai olvasóban a kilencvenes évek több vállalkozójának regényes életútja.³⁸ A főhős ellenfele már egy nagy múltú cégbirodalom vezetője, aki több más vállalatban is részesedéssel rendelkezik, érdekeltségei pedig a Kárpátokon (sőt Európán) is túlnyúlnak. De nem csak Pauker képviseli ezt a fajta „nagyragadozó” hozzáállást (Gáspár nemes egyszerűséggel félig cápává is változtatja a szereplőt egy mutációval, mintha ezzel is ki akarná hangsúlyozni, hogy „megeszi a kis halakat”). A vele szövetkező idegenek, a kalmárok is kapitalista logika szerint működnek. Már az elnevezésük többletjelentést hordoz, hisz a kalmár távolról érkező kereskedő, ugyanakkor egy földi fejlábú neve is (amihez megjelenésükben hasonlítanak), és az idegenek csápjainak képe megidézi a mindent megragadó entitás képét. A kalmárok (az idegenek) civilizációját beszédesen Kartellnek nevezik, ahol első a profit, és mindenre csak ennek fényében tekintenek. „Egész konstellációkra kiterjedő bankházak, érdekszövetségek és klánok működésébe pillantottam bele”, emlékezik Pauker a kalmárok társadalmára. Velük áll szemben a kisember, a szabadúszó Vogel Zsigmond, aki tekinthető ebben a relációban a rendszerváltás magyar valóságának átlagemberének. Ő az a figura, aki lehet, hogy pénzügyileg nem mindig sikeres, ám becsületes és egyenes, hajlandó a nagyobb jóért tenni,

36 GÁSPÁR, *Kiálts farkast*, i. m., 118.

37 *Uo.*, 114–119.

38 Bár nem egyértelmű, hogy az első kiadás összes példányánál így van-e, de több forrás szerint nyomdahiba miatt ez a rész (a 81-től a 96. oldalig) kimaradt a könyvből, ugyanis a 209. és 224. közötti oldalakat fűzték be ide is. A későbbi kiadásokban ezt javították.

nemcsak önös érdekei mozgatják, hanem ha úgy adódik, felcsap a közjó szolgálatára. A plazmához való viszonyában is különbözik ellenfeleitől, ez pedig szintén beilleszthető a kapitalisták vs. kisemberek elgondolásába: míg Pauker és a kalmárok kiaknázandó erőforrást látnak a plazmában, addig Vogel áldozatot mutat be neki, és mikor az entitás a segítséget kéri, vállalkozik a megsegítésére. A kefehajú olyan karakter, akivel könnyen azonosulhat az olvasó; az egyszerű állampolgár, aki nem került a privatizáció és a rendszerváltás pénzügyi manővereinek „szerencsés” oldalára.

A késő nyolcvanas évek világának felidézése mellett olvasás közben az embernek óhatatlanul is Rejtő Jenő regényei ugranak be. Mind a regény egyes karakterei, mint pedig a háttérvilág néhány eleme a tipikus rejtői kalandregényekhez kapcsolja a könyvet. A szereplők Caporal cigarettát szívnek („ruméliai dohánykeverék”³⁹), Burán ruhája (komisszár fazonú bőrkabát, antantszj, pisztolytáskát utánzó táska) is a 20. század első negyedét idézi⁴⁰, a neonreklámok a századelő újsághirdetéseire hasonlítanak („Meinl gyarmati keserű; Kék címkével a békéért; Reményi és Tsa hibernákulum, imaginárium, plazmárium; De igazán: miért nem iszik Gottschlig rumot?”⁴¹). A korábban említett Pauker családtörténet önmagában is hasonlóságot mutat a rejtői szövegvilággal. A családalapító nemesi címereket hamisított, míg örököse, a „Szívek Kapitánya” amolyan okkult nagymester képében tetszelgő, egzotikus drogokkal kísérletező figura – mindkettőhöz könnyen találhatunk hasonlókat a II. világháború előtti valós és fiktív Magyarországon. Mindezek jól megragadják, ahogyan a kommunizmus előtti világ (különösen a két világháború közötti időszak) iránti nosztalgia egyre erősebbé vált a *Kiálts farkast* megjelenésének idején, ugyanakkor talán jelentősebb volt a rejtői hatás. Rejtő Jenő kalandos, egzotikus tájakon játszódó történetei a nyolcvanas években, a belőlük készült képregények hatására⁴² ismét az olvasók elé kerültek, ezzel hozva közel a 20. század húszas–harmincas éveinek miliójét. Feltételezhetjük, hogy a késő nyolcvanas–kora kilencvenes évek sci-fi olvasói között is sokak számára voltak ismerősek a rejtői szövegvilág jellemzői. Gáspár András regényének különös háttérű szereplői, mint például Gavoda doktor vagy Fellegh amellet, hogy a hollywoodi filmes hagyományból építkeznek, összekapcsolhatók ezzel a rejtői vagy ponyvairodalmi hagyománnyal is.⁴³

„Nincs vége. Épp hogy elkezdődött.”⁴⁴

A *Kiálts farkast* 1990-es megjelenése után hamar népszerű lett. A *Galaktikában* Trethon Judit elismerően nyilatkozott a könyvről („A kritikuskál nyert.”)⁴⁵, 1991-ben pedig a regény elnyerte

39 GÁSPÁR, *Kiálts farkast*, i. m., 114.

40 Uo., 44.

41 Uo., 40.

42 Az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat 1983 és 1989 között 22 füzetben adta ki a Rejtő-adaptációkat: <https://kepregenydb.hu/kepregenyek/rejto-sorozat-38/>

43 Ebből a szempontból még izgalmasabb az *Ezüst félhold blues*, ami sokkal egyértelműbben megidézi a 20. század eleji miliót és a rejtői hangulatot. A regény részletes ismertetését ld. HEGEDŰS Orsolya, *A mágia szövedéke*, Dunaszardahely, Liliium Aurum, 2012.

44 GÁSPÁR, *Kiálts farkast*, i. m., 276.

45 Trethon Judit, *A Proxima Centauritól Budapestig*, Galaktika 115, 1990/4, 89.

a Galaktika-díjat. Gáspár jól érzett rá, hogy a magyar olvasóközönség másfajta fantasztikumra vágyik, mint amit a Kuczka Péter vezetett „hivatalos” irányvonal kínálni tudott. A könyv sikeréhez egyaránt hozzájárulhattak a modern nyugati regényekhez hasonló sci-fi ötletek (plazma, mutánsok, űrháború), a kortárs olvasók számára ismerős akció/kalandfilm referenciák, valamint a rejtői ponyvahagyomány. Mindemellett azonban talán a rendszerváltás időszakára tett utalások, az akkor kialakuló jelenségek felnagyítása és továbbgondolása, valamint a magyar helyszín és milió is segítette, hogy a szöveg az olvasókkal szorosabb kapcsolatot tudjon kiépíteni más, akciódús sci-fi regényekkel szemben.

A könyv utóéletét tekintve fontos kiemelni az 1997-es második kiadást, ami a Valhalla Páholy gondozásában jelent meg. Gáspár, aki az első kiadás óta az álnéven írt franchise kötetek (Star Wars, Alien vs. Predator, Doom stb.) mellett főleg a M.A.G.U.S. regényvilág kibővítésén dolgozott, valamint Novák Csanáddal együtt vezette a Valhallát, komolyan átdolgozta a *Kiálts farkast*. Emellett, hogy nyelviileg is több változtatást eszközölt a szövegen, kikerültek például olyan utcanévek, amik 1990 óta megváltoztak, így került be a Martinelli tér helyett egyszer a Ferenciek tere, máshol a Galamb utca. Emellett a történet érthetőségét is befolyásoló változások is keletkeztek, a regény kapott például egy rövid prologust, illetve egy olyan plusz bekezdést, amiből egyértelművé vált, Vogel Zsigmond miért vonult be a háborúba.

Az átszerkesztett verziót aztán 1999-ben követte a regény folytatása, a *Két életem egy halálom*. Ebben Gáspár nem az első részből ismerős Budapestre helyezte a cselekményt, hanem a kalmárok idő- és térmanipulálásának köszönhetően Vogel egy párhuzamos valóságba juttatta. Ezzel a szerzőnek lehetősége nyílt arra, hogy visszanyúljon a korábbi novelláiban megírt, a *Kiálts farkasban* fel nem használt vagy ki nem fejtett ötleteihez (ilyen például a cégvezető mutáns, amelyik képes amőbaként elnyelni bármilyen szerves anyagot, akár embereket is), valamint hogy modernizálja a háttérvilágot. Ezzel a második Vogel-regénnyel Gáspár egyfajta keretbe foglalta a kilencvenes éveket, és újra alapanyagot nyújtott az őt forrásul tekintő hazai sci-fi íróknak. És bár a kétezres években többször is felröppent a hír, hogy készül a harmadik Vogel-kötet, végül a szerző 2020-as haláláig nem jelent meg más olyan történet (se regény, se novella), aminek főhőse a kalmárokkal magánháborút vívó kefehajú lett volna. Ugyanakkor, köszönhetően a Delta Vision 2010-es kiadásának, Gáspár András (újabb apró módosításokkal ellátott) első regénye ma is hozzáférhető, izgalmas látéletét adva a rendszerváltás hazai sci-fi irodalmának.

